

## “THE REVELATION OF THE DOUBLE” IN THE NOVEL “ORBITOR” BY M. CĂRTĂRESCU

Bogdan Rațiu, PhD, “Petru Maior” University of Tîrgu-Mureș

*Abstract: A close-reading of the last chapter from Mircea Cartarescu's trilogy Blinding is proposed in this research paper. In this way we interpret the apocalyptic moment as a revelation of the so much yearned for double. It's a paroxystic moment for the entire novel as Cartarescu's artistic destiny is defined by a constant quest for the double. Thus our aim is to observe the way in which all the forms of configuration of the double are gathered to prepare the meeting with Victor, the twin brother. The approach will consolidate the ethics of becoming.*

*Keywords: Double, twin, Blinding (Orbitor), Mircea Cărtărescu, Apocalypse*

Romanul *Orbitor* este definit de Andrei Simuț ca fiind un roman „cu fețe apocaliptice”<sup>1</sup>, înlușându-l într-o cercetare amplă asupra romanului apocaliptic alături de *Strigarea lotului* a lui Pynchon, *Așteptând ceasul de apoi* a lui Dinu Pillat sau *Sfârșitul lumii* de Tudor Călin Zarojanu. Întreg romanul, după cum observă și Andrei Simuț iese în evidență prin câteva scene care cuprind un imaginar apocaliptic. Dar dincolo de acestea ne va interesa ultimul capitol al trilogiei, momentul în care se revelează dublul. La fel ca și căutarea și întâlnirea cu dublul este un moment de intensitate în opera cărtăresciană.

Această ultimă parte<sup>2</sup> stă sub imaginea cupolei, în care sunt încrustate viața uterală, imaginea maternă, paternă, copilăria și Bucureștiul, personajele Cărții, timpul, corpul, Victor, dublul și într-un final – Apocalipsa. Aceste cuvinte-cheie vor fi dezvoltate în analiza apocalipticului final, pentru a observa complexitatea metabolismului ideatic-creativ al lui Mircea Cărtărescu.

În ultimul capitol, naratorul personaj este în drum spre întâlnirea cu Victor, care se va petrece în Casa Poporului din București. Trezirea lui este asemănătoare nașterii, iar manuscrisul pe care îl redactează, marea Carte, în care și el se află, îi atrage privirea de la început. Existența „există” doar prin ea. În drumul său spre centru, vizualizează schimbări sau viitoare modificări ale cosmosului odată cu apropierea momentului apocaliptic. Are teamă de întâlnirea cu dublul, dar încearcă să-și facă curaj pentru a-l înfrunta. Alături de el se află mama și tatăl său, precum și toate personajele cărții sale. Finalul este al întâlnirii fraților în centru, gemeni și rivali, aflați sub impactul finalului și al privirii tuturor.

Se manifestă dublul teoretizat de Kepler datorită reunirii antagonismului. Speranța pe care o are Mircea se ascunde tot în spatele fricii primului eu, care privește al doilea eu. Experiența provocată de această întâlnire, chiar și atunci când ea este terifiantă, se finalizează tot cu un câștig psihologic. Dublul are latura sa constructivă, deși pare să fie distrugător, precum orice istorie a dublului este un *Bildungsroman*. Căutarea și risipirea de până acum sunt forme ale inițierii în taina ființei. Producându-se într-un moment de vulnerabilitate a

<sup>1</sup> Andrei Simuț, „Fețele apocalipticului în *Orbitor*”, în *Cultura*, nr. din 05. 10, 2011.

<sup>2</sup> Toate citatele extrase sunt din capitolul final – Mircea Cărtărescu, *Orbitor. Aripa dreaptă*, Ed. Humanitas, București, 2009, pp. 547-570.

eului original, întâlnirea cu dublul reprezintă ocazia unică de a acoperi profunda insatisfacție legată, în fiecare om, de sentimentul incompletudinii sale:

„Literatura celui de-al doilea sine: până la un moment dat, pare a însemna strict duplicitate psihică [...] însă poate fi, de asemenea, aplicată unor relații unde nu este implicată duplicitatea sau similitudinea. Este folosită în mod comutabil pentru un caz de îngemănare biologică și pentru unul de halucinație psihopatică, neavând o realizare, având în vedere faptul că cele două sunt total diferite.”<sup>3</sup>

Capitolului final debutează cu imaginea începutului în spațiul uteral: „M-am trezit, ghemuit cu genunchii la gură, pe o suprafață tare și colțuroasă, învelit în cerul de foc al amurgului.” El se propulsează în viață prin „jetul de sânge și de lacrimi al agoniei”, între ludic și suferință, între forță, curaj și teamă. La prima mișcare a capului vede a doua viață – cartea: „Am ridicat capul, și primul lucru pe care l-am zărit a fost manuscrisul”. Se resimte trecerea timpului, iar literele sunt dominate de un negru abundent, ce aduce a țărâna ce acoperă multe dintre filele și zilele unui nou început. Treptat, încearcă să dețină controlul prin trup – „m-am ridicat în picioare” –, însă prima întrebare se referă la realitate și vis („dacă nu cumva visez”), pentru că întreaga ruină, ce acaparează privirea lui, oferă un hiatus între vedere și viziune. Între aceste urme ale trecutului și ale viitorului, se vede Babelul Casei Poporului, un spațiu monumental locul articulării tuturor locurilor și al comunicării tuturor evenimentelor, sinteză a diferitelor niveluri spațiale și temporale, expresie a continuității și viitorului.<sup>4</sup> Simbolul central al acestui spațiu – cristalul – accentuează pericolul, tensiunea și cristalizarea dublului. Spectralul și fluctuantul se suprapun spre unire în spațiul bucureștean, lângă Dâmbăvița, podul Izvor. Se trimite la aceeași dualitate a cuvântului cărtărescian, care răsfrânge referința (aici preavestitul București), dar și relansează în viziune (orașul, proiecție identitară narcisică). Spațiul ales pentru întâlnirea finală condensează întregul trecut, toată forța ontologică a dublului fiind el însuși un dublu obsesiv al lui Mircea –,locurile sunt istorii fragmentate și repliate, trecuturi sustrate lizibilității de către celălalt, timpuri îngrămădite care se pot desface, dar care se dau mai degrabă ca povestiri în așteptare și rămân în starea de enigmă, în sfârșit simbolizări închistate în durerea sau plăcerea corpului.”<sup>5</sup> De asemenea, poate fi un loc de condensare construit de o comunitate (care participă și la Apocalipsă), în vederea propriei reflectări în el, propriei discursivizări și identificări. Tot în relație cu scenariul narcisic și cu referențialitate, cu fir ironic, se află realismul perioadei redat prin imaginarul colectiv creat de dispariția școlărilor, a muncitorilor, a pensionarilor, „fetele frumoase ce munceau în picioare, opt ore pe zi, în patiserii sau în ateliere murdare, făcând varice și, la salariu, luându-și de fiecare dată câte-un ciorap sau o bluziță.”

Dacă urbanul și corporalul se îngemănează „clădirea părea o eprubetă plină de sânge” imaginarul se propulsează și în dimensiunea mineralului, Casa Poporului devenind o fântână de cuarț, simbol al protecție îngemănării și al centrului, ca pledoarie pentru unire și izvor al energiei vitale: „simbolismul «centrului» înmănunchează noțiuni multiple: aceea de

<sup>3</sup> Cf. Keppler *The literature of the Second Self*, University of Arizona Press, Tucson, 1972, p. 3 [trad.n.B.R.]

<sup>4</sup> Ciprian Mihali *Inventarea spațiului*, Editura Paideia, București, 2001, p. 94.

<sup>5</sup> Michel de Certeau, *L'invention du quotidien*, p. 63, apud. *ibidem*, p. 97.

punct de intersecție a nivelurilor cosmice [...]; aceea de spațiu hierofanic și totodată real; aceea de spațiu de «creație» prin excelență, singurul în care poate începe Creația.”<sup>6</sup>

Treptat se avansează în decorul apocaliptic, influențat de imaginea biblică: „Apoi un neam se va scula împotriva altui neam”. Fiind unul dintre arhetipurile alterității apocalipsa se poate gândi în strânsă legătura cu viziunea teoreticianului Lyotard<sup>7</sup>. Prin forța apocalipsei individul se apropie de limita distrugerii, iar această forță de a stăpâni bomba nucleară, e un rezultat al nefericirii și angoasei lor, conform teoriei lui Freud. Soluția pe care o oferă gânditorul postmodernismului este de a ne îndrepta spre o metagândire prin care să ne depășim pe noi înșine. În schimb, în romanul cărtărescian se survolează cu o metagândire, cu un metacreator, cu o metacarte pentru că nu e depășirea eului, ci a dublului pentru a ajunge la unitatea, la acel „eu” scris cu majuscule.

Momentele antepremergătoare unirii redau imagini ale apocalipsei „picioarele îngropate în țărână”, „pustiul dezolat”, „vântul urla”, „pieriseră strungarii”, „Londra și New Yorkul [...] arzând”, „New Delhi transformat în ruine”, „Monte-video și Québecul [...] rase de pe fața pământului”, care se reflectă în țesătura „desenului din covor”, având o finalitate rostitoare. În acest sens, Delia Pop, analiza configurarea identității în roman, pe baza rostirii. În paginile dedicate romanului se ajunge și la observarea naratorului care „vede” și „se vede” prin narațiunea-țesătură, în care autodescrierea, autodesfășurarea și autotematizarea subiectului și a lumii agasează întreg textul. Concluzia este una pertinentă, luând în considerare ideile etice ale regăsirii în celălalt prin rostire – „căci rostirea ca expunere a nudității, ca respirație a pielii nu doar abandonează/jertfește ființa, dar o și deschide înspre aproapele ei. Semnul oferit celuilalt înseamnă tocmai «dezgolire care străbate dincolo de piele, până la rana aducătoare de moarte, dezgolire până la moarte, ființă ca vulnerabilitate (Emmanuel Lévinas)».”<sup>8</sup>

Pe de altă parte, „Pământul ajuns ca un proverb și ca o pildă vie între lumile celelalte”, apocalipsa nefiind considerată final, ci doar limita unei lumi, și nu a întregului: „Apocalipsa e banală și cotidiană ca și geneza în această lume ce le amestecă în fiecare clipă, genezo-apocalipsă sau apocalips-geneză”; „Apocalipsa stinge aici un soare și distruge acolo un univers, dar țesătura lumilor, textila lor, textura lor, textul lor rămâne întreagă și vie.” În sens etimologic, apocalipsa nu e sfârșit, ci „«dezvăluire» a unor adevăruri esențiale de către însuși Dumnezeu”. Surparea, fisurile în pământ produc marile revelații.

În ciuda tuturor schimbărilor din exterioritatea sa, Mircea își continuă drumul spre centru, conștientizându-și propriul destin din prisma fluturului, a păianjenului, a oglinzii și a ruinelor ca simbol al trecutului ce persistă în memoria sa. Într-un discurs eseistic, ce îmbină confesiunea și tensiunea interiorară, Mircea își recunoaște condiția de pământean, de individ ce vede și înțelege lumea într-un scenariu al autocunoașterii și al mântuirii. Calea e cea a problematizării, a scindării, a pendulării între fanic și criptic, pentru a ajunge la revelație:

„În craniul meu a pătruns, de pe fața cealaltă a lumii, un strop de Dumnezeire. Ce-am făcut cu el? Cât am înțeles din viață prin harul lui? Am gândit și-am ajeculat, am dormit

<sup>6</sup> Mircea Eliade, *Tratat de istorie a religiilor*, Editura Humitas, București, 2008, p. 337.

<sup>7</sup> Marc Guillaume, Jean Baudrillard, *Figuri ale alterității*, traducere de Ciprian Mihali, Editura Paralela 45, Pitești, 2002, p. 38.

<sup>8</sup> Delia Pop, *Provocări ale postmodernității. Pornind de la Mircea Cărtărescu*, Princeps Edit, Iași, 2010, p. 226.

și-am visat, am zâmbit și am suspinat. Am trăit durerea cruntă și extazul bucuriei fără sfârșit.”

Uitarea e actul intim al apropiării de Tot. El nu poate uita, și nu poate simți uitare decât în cazul lucrurilor care i-au fost extrem de apropiate. Dar dincolo de evenimente persistă viață. E un solilocviu filozofic asupra existenței, asupra forței de a percepe, de a simți senzorial și afectiv, e pledoaria simțurilor pentru ființă.

Dar drumul continuă: „Mă-ndrept către marea sală din centru. Deja îi percep vuietul, deja îi simt fremătarea.” Cei doi gemeni sunt îndrumați de imaginea străinului, afându-se în mers, fiind lipsiți încă de la început de condiția familiarității depline. Îngerii analizați în prima parte, conferă o dimensiune aparte străinului, fiind o relație de dedublare și de validare a rezonanțelor mesajului sacru. Mircea-Mântuitorul participă la „apocalipsa întru creație”, dar și la „apocalipsa străinului”, pentru că în traversarea spre ORBITOR, străinul capătă statut diferit (copil, fiu, adolescent, creator etc) ca semn al progresului spre centru. Numele nou, pe care nimeni nu-l știe „Finalul acesti lumi s-ar putea numi ORBITOR”<sup>9</sup> este însăși vederea adevărului, a realității intime, unice și coerente.

Până la întâlnirea finală, au existat și alte încrucișări ale străinilor, dar căutarea și întoarcerea spre dublu este săvârșită și de unul și de celălalt; amândoi se râvnesc și se iubesc<sup>10</sup>. Întâlnirile cu Victor fluctuează, uneori efectul pe care îl avea asupra lui Mircișor era devastator. De exemplu, în *Corpul* copilul are frica dispariției, fiind sigur că Victor „fusesse propriul lui chip văzut în oglindă”<sup>11</sup>, dar alteori afirmă că fiecare are înscris în el geamănul virtual.

Spațiul prielnic întâlnirii e supus, la rândul său, distrugerii, iar fluturii devin hiperbolizați ca umbre ale cuprinderii întregii manifestări apocaliptice. Treptat îi revin personajului amintirile și imaginile cunoscuților, pentru că se apropie de „miez”. Mama și tata, Mimi, Lumpă, Florin, Dan Nebunul; Vova, Paul Smirnoff, Luci, Silvia, Mioara Mironescu, Curva din Babilon, Herman, toți sunt convocați să se scrie cartea fără greșală. Aceștia ajung în spațiul care stă să se spulbere, dar din însăși pulberea lui se va naște cartea „Sala deveni astfel Cartea” – umbra fluturilor își face efectul și dau senzația unei vieți (pe)trecute într-un „continuum realitate-halucinație-vis-amintire”.

Toate personajele prezentate poartă de asemenea însemnul dublului fluctuant, după cum subliniază Simona Sora<sup>12</sup>. De exemplu, Eu Mircea și Victor, Mama umilă dar împărăteasa lumii Orbitor, tatăl absent dar înnobilat, masculin feminina Mioara Marinescu sau Maarten, Herman și Curva Babilonului definite prin ludicul asumării feminității și masculinității.

Pe lângă specificul lor, personajele participante la carte poartă cu ele obiecte ale dublului. Una din imaginile marcante este oferită de volumul de poezii pe care îl are mama; e

<sup>9</sup> „În orice caz, aici referința supremă rămâne cea din Apocalipsă: va fi «scris un nume nou, pe care nimeni nu-l știe decât primitorul» (2,17); rezonanțele ei simbolice și noetice rămân practic, inepuizabile. Îngăduiți-mi, totuși, să încerc să le cuprind – precum un cristal cuprinde strălucirea luminii” în André Scrima, *Timpul rugului aprins: Maestrul spiritual în tradiția răsăriteană*, prefață de Andrei Pleșu; volum îngrijit de Anca Manolescu, ediția a doua, Editura Humanitas, București, 2010, p. 39.

<sup>10</sup> “Cel ce mă iubește mă caută. Pe cel ce mă caută, Eu l-am găsit. Pe cel ce îl găsec, Eu îl iubesc” *ibidem*, p 40.

<sup>11</sup> Mircea Cărtărescu, *Orbitor.Corpul*, ed. cit., p. 410.

<sup>12</sup> Cf. Simona Sora, *Regăsirea intimității*, Editura Cartea Românească, București, 2008, p. 251.

vorba de Rimbaud, cel care rostește prin mamă „Eu sunt altul” („Înfășurat în mama, volumașul cu poezii de Rimabud”).

Cartea continuă să se scrie sub impulsul provocat de Victor. Coroborate, dedublarea estetică și cea etică va conduce la înțelepciune, adevăr și revelare. Limbajul cărții și personajele instituie un metadialog în posibilul ființei și al cărții, fiind sediul revelației: „Victor, fantoma ce-a bântuit, de la primul ei rând, această carte ilizibilă, stafia ce noapte de noapte a coborât și-a urcat nesfârșitele paliere ale minții mele, făcându-mă să urlu de o groază veinî cu nebunia.”

Ultimele reflecții înaintea unirii devin o *summa* a dublului. Fie că e vorba de dublul trupesc, cel necesar și însetat de biografic „până ce răsuflarea sa avea să pătrundă-n plămânii mei”; dublul-desen ca pictură a eului piele „pe retine”; dublul spectral, față în față în oglindă; dublul-străin; gemenii antinomici; androgenii; masculinul și feminul; Binele și Răul; Trupul și Sufletul; dublul ca mântuire; de simetria sau de dublul cerebral, toate acestea se unesc în vortexul apocaliptic premergător unirii:

„Victor venea-ncet către mine din adâncul oglinzii și, când ultimii interpuși se dădură în lături, pe neașteptate ne-am găsit față-n față [...] Și deodată Victor simți, în toată ființa lui o durere copleșitoare, de parcă nervii săi amorțiți, atrofiați de un fantastic cataclism psihic, s-ar fi deschis deodată într-un milion de trandafiri albi, înrouați. O, fericire nemaivăzută a suferinței! Parcă, orb fiind de când se știa, i se deschiseseră brusc ochii, și o cascadă de lumină pură, intensă, albă ca heroina, îi înghețase instantaneu creierul. Vederea fratelui său, pe care până-atunci îl privise doar per specula în enigmată, și pe care acum îl zărea față către față, îl secase la inimă [...] Eu însumi, fascinat și încremenit ca fluturele ce privește păianjenu-n ochi, ca victimă-și privește călăul, mă transformam cu încetul [...] Abia acum eram compleți amândoi și, între zecile de mii de petale ale lumii noastre, eram capabili să construim împreună – să revelăm? să conjurăm? să ni-l reamintim? să-l visăm? să-l trăim pur și simplu, cum l-am trăit dintotdeauna și-l vom trăi etern [...] Victor mă privea cu fața scăldată în lacrimi. Treizeci și trei de ani trecuseră de Atunci.”

Fragmentul este premiera, iar scenariul narcisic jucat a fost repetat în operele anterioare. E o dedublare a întregii traversări poetice pe care eul cărtărescian a făcut-o până acum. Fiecare operă preconizează această întâlnire. În vortexul ficțiunii și al nostalgiei, opera autorului are clipe de tensiune ce se pot intui în rostirea figurală<sup>13</sup>. Acest fragment, poate cel mai intens, este înscris în poetica dublului, mizând atât pe forța ontologică a momentului, cât și pe cea textuală. Fiecare cuvânt deține în subsidiar umbra. Limbajul se comportă simultan, o dată prin ecourile pe care le preia din celelalte opere, și, pe de altă parte, din forța regeneratoare și revelatoare.

Etica *Totului* a fost săvârșită!

### Bibliografie selectivă:

Simuț, Andrei, „Fețele apocalipticului în *Orbitor*”, în *Cultura*, nr din 05. 10, 2011.

<sup>13</sup> Laurent Jenny, *Rostirea singulară*, traducere de Ioana Bot, Editura Univers, București, 1999, p. 103: „[...] «consistența» proprie a subiectului vorbitor nu ține decât de această suită ritmică de fulgerări [ale unui sens] unde, în miezul descoperirii, el se recunoaște ca existent. Și în acest sens, rostirea figurală este „originară”, ea este ocupată în întregime [...] cu «sărbătorirea unei copilării»: cea a unei subiectivități – anonime, transindividuale și mereu gata să renască.”

- Cărtărescu, Mircea, *Orbitor. Aripa dreaptă*, Editura Humanitas, București, 2009.
- Keppler, *The literature of the Second Self*, University of Arizona Press, Tucson, 1972.
- Mihali Ciprian, *Inventarea spațiului*, Editura Paideia, București, 2001.
- Eliade, Mircea, *Tratat de istorie a religiilor*, Editura Humanitas, București, 2008.
- Guillaume, Marc, Baudrillard, Jean, *Figuri ale alterității*, traducere de Ciprian Mihali, Editura Paralela 45, Pitești, 2002.
- Pop, Delia, *Provocări ale postmodernității. Pornind de la Mircea Cărtărescu*, Princeps Edit, Iași, 2010.
- Scrima, André, *Timpul rugului aprins: Maestrul spiritual în tradiția răsăriteană*, prefață de Andrei Pleșu; volum îngrijit de Anca Manolescu, ediția a doua, Editura Humanitas, București, 2010.
- Sora, Simona, *Regăsirea intimității*, Editura Cartea Românească, București, 2008.
- Jenny, Laurent, *Rostirea singulară*, traducere de Ioana Bot, Editura Univers, București, 1999.